

УДК 737.1(437.3)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2021-5-281-298>

Олександр Потильчак

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри джерелознавства
та спеціальних історичних
дисциплін історичного факультету
Національного педагогічного
університету
імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)

Oleksandr Potyl'chak

Dr. hab. Prof.
Head of department of Original and
Special Historical Sciences of the
Faculty of History Education,
National Pedagogical Dragomanov
University (Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3518-9280>

ResearcherID: ABF-2675-2020

pot1965@ukr.net

Владислав Герасименко

аспірант кафедри джерелознавства
та спеціальних історичних
дисциплін історичного факультету
Національного педагогічного
університету імені
М. П. Драгоманова (Київ, Україна)

Vladyslav Herasymenko

postgraduate student of Department of
Original and Special Historical
Sciences of the Faculty of History
Education, National Pedagogical
Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9995-0791>

vlad.gerasimenko007@ukr.net

ПРАЗЬКИЙ ГРОШ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЕСЬКОЇ НУМІЗМАТИКИ

PRAGUE GROSCHEN IN THE RESEARCH OF CZECH NUMISMATICS

Анотація.

Мета статті – комплексний аналіз становлення, розвитку та актуального стану досліджень чеської та словацької нумізматики XIX – початку XXI ст. з проблеми проникнення та використання празького гроша як платіжного засобу у країнах Центральної та Східної Європи в період пізнього Середньовіччя та раннього Нового часу. Методологія дослідження окреслена принципами науковості, історизму, об'єктивності, а основними методами, застосованими в дослідженні, стали історіографічний аналіз та історіографічний синтез, а також загальнонаукові методи узагальнення та систематизації. Наукова новизна визначається спробою комплексного аналізу та узагальнення історіографічного доробку чеської та словацької нумізматики в контексті проблеми участі празького гроша в обігу країн Центральної та Східної Європи у XIV–XVI ст. Розглянуто процес становлення, розвиток і

сучасний стан чеської нумізматики у дослідженнях проблем хронології та географії проникнення *grossi pragenses* на монетні ринки Центральної та Східної Європи у XIV–XV ст. Сформульовано та обґрунтовано періодизацію історіографічного процесу нумізматичних досліджень окресленої проблеми, виокремлено коло питань, які потребують подальшого вивчення та наукової інтерпретації. **Висновки.** Аналіз історіографічного доробку, окресленого темою статті, робить можливим виділення трьох послідовних періодів нумізматичних досліджень з проблематики карбування та обігу празького гроша. Перший період чеської історіографії проблеми охоплює 80-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст. Розпочавшись зі спорадичних спроб опису та реєстрації відомих типів празьких грошів, що карбувалися чеськими королями, починаючи з Вацлава II (1278–1305) та закінчуючи Фердинандом I (1526–1562), на початку XX ст. ці дослідження переростають у цілеспрямовану наукову каталогізацію, вивчення та систематизацію метрологічних показників монет, деталей їхніх зображень, легенд і контрамарок. Розпочинаються спеціальні дослідження передумов підготовки та проведення грошової реформи Вацлава II, стопи карбованих ним монет, особливостей емісійної політики цього монарха. Тоді ж було започатковано опис штемпельних варіантів грошів Владислава II (1471–1516). Другий період нумізматичних досліджень з нашої теми охопив 1950-ті – початок 1990-х рр. У цей час відбувається не лише розширення проблематики студій з історії карбування та обігу празьких грошів, але й якісні зрушення в методиці нумізматичних досліджень. Досліджуються штемпельні різновиди та хронологія емісії празьких грошів, зокрема й тих, що карбувалися в періоди правління Яна Люксембурзького, Вацлава IV та Карла IV (I), Владислава II, Людовіка I. Вчені описували та аналізували контрамарки (надкарбування) на монетах, звернули увагу на історично-мистецтвознавчий аналіз іконографії празьких грошів; аналізували питання якості монетного карбування. Третій, сучасний період розвитку чеських нумізматичних студій з історії карбування та обігу празького гроша розпочався у першій половині 1990-х рр. Від попередніх цей історіографічний період відрізняється насамперед інтенсивним поповненням бази нумізматичних джерел з теми. З іншого боку, дослідження монетного карбування та обігу празького гроша із суто історичних чи нумізматичних переростають у міждисциплінарні, все частіше нумізмати, з метою пошуку або підтвердження даних, використовують не тільки актуальні методи нумізматики (методика штемпельного й порівняльного аналізу, картографування скарбів та окремих монетних знахідок, виділення періодів грошового обігу, методика аналізу складу монетних скарбів), комплексні методики спеціальних історичних дисциплін, але й сучасні неруйнівні методики природничих наук (фізико-хімічний аналіз монетного металу, спектральні дослідження тощо). Для сучасного етапу досліджень чеських нумізматів у царині нашої проблеми характерне поєднання дослідницьких зусиль у вивченні

низки теоретичних і прикладних питань карбування та обігу празького гроша. Зокрема, публікуються дані про нещодавно виявлені скарби празьких грошів, вивчаються питання історії їх карбування в архаїчний період емісії (1300–1385 рр.), досліджуються маловідомі та невідомі раніше варіанти штемпелів цих монет. На новій джерельній базі описуються технологічні й типологічні особливості численних різновидів празьких грошів карбування Вацлава IV (1378–1419) та Фердинанда I (1526–1562), монети докладно впорядковуються за типами та каталогізуються. Окремим напрямком нумізматичних досліджень стала проблематика фальшування празьких грошів.

Ключові слова: грошовий обіг, історіографія, празький гріш, нумізматичні дослідження, Словаччина, Чехія.

Annotation.

*The aim of the article is a comprehensive analysis of the formation, development and current state of research in Czech numismatics of the XIX - early XXI centuries in the context of coinage, penetration and use of Prague groschen as a means of payment in Central and Eastern Europe in the late Middle Ages and early modern times. **The research methodology** is outlined by the principles of scientificity, historicism, objectivity, and the main methods used in the study were historiographic analysis and historiographic synthesis, as well as general scientific methods of generalization and systematization. **The scientific novelty** is determined by the attempt to comprehensively analyze and generalize the historiographical achievements of Czech numismatics in the context of the problem of the participation of Prague money in the circulation of Central and Eastern Europe in the fourteenth and sixteenth centuries. The process of formation, development and current state of Czech and Slovak numismatics in the study of chronology and geography of Grossi pragenses penetration into the coin markets of Central and Eastern Europe in the XIV-XV centuries are considered. The authors have singled out periodization of the historiographical process of numismatic research of the outlined problem is formulated and substantiated, the range of issues that need further study and scientific interpretation. **Conclusions.** The analysis of the historiographical work outlined in the topic of the article allows distinguishing three consecutive periods of numismatic research on the issue of minting and circulation of Prague groschen. The first period of Czech and Slovak historiography of the problem covers the 80's of the XIX - 30's of the XX century. Beginning with sporadic attempts to describe and register the known types of Prague groschen minted by Czech kings from Wenceslas II (1278-1305) to Ferdinand I (1526-1562). At the beginning of the twentieth century, these studies grew into purposeful scientific cataloguing, study, and systematization of metrological indicators of coins, details of their images, legends, and countermarks. Special studies of the preconditions for the preparation and conduct of the monetary reform of*

Wenceslas II, the rate of coins minted by him, and the peculiarities of the issuance policy of this monarch were begun. At the same time, a description of the stamp versions of Vladislav II's money (1471-1516) was initiated. However, the technical imperfection of the equipment for visual inspection and photo-fixation of numismatic material at that time often caused incomplete or inaccurate data. The second period of numismatic research on our topic covered the 1950s - early 1990s. At this time there is not only an expansion of the study of the history of minting and circulation of Prague groschen but also qualitative changes in the methodology of numismatic research. The stamp varieties and chronology of the issue of Prague groschen, including those minted during the reigns of John of Luxembourg, Wenceslas IV and Charles IV, Wladyslaw II, and Louis I, have been studied. Scholars described and analyzed countermarks (overprinting) on coins, drew attention to the historical and art analysis of the iconography of Prague groschen; the quality of coinage. The third, modern period of development of Czech and Slovak numismatic studies on the history of minting and circulation of Prague groschen began in the first half of the 1990s. This historiographical period differs from the previous ones primarily by the intensive replenishment of the database of numismatic sources on the topic. On the other hand, the study of coinage and circulation of Prague groschen from purely historical or numismatic grow into interdisciplinary, increasingly numismatists, to search or confirm data, use not only relevant methods of numismatics (methods of stamping and comparative analysis, topography of treasures and individual coins). allocation of periods of money circulation, methods of analysis of the composition of coin treasures), complex methods of special historical disciplines, but also modern non-destructive methods of natural sciences (Physico-chemical analysis of coin metal, spectral research, etc.). Technical perfection of modern devices used by scientists for visual inspection and macro photography of coins facilitates complete research. The current stage of research of Czech numismatists in the field of our problem is characterized by a combination of research efforts in the study of some theoretical and applied issues of minting and circulation of Prague groschen. In particular, data on recently discovered treasures of Prague groschen are published, the history of their minting in the archaic period (1300-1385) is studied, and little-known and previously unknown variants of stamps of these coins are studied. The new source base describes the technological and typological features of numerous coinage varieties of Prague groschen of Wenceslas IV (1378-1419) and Ferdinand I (1526-1562), coins are arranged in detail by type and catalogued. A separate area of numismatic research became the issue of counterfeiting Prague groschen.

Keywords: *money circulation, historiography, Prague groschen, numismatic research, Czech Republic.*

Постановка проблеми. Празький гріш посідає особливе місце в історії грошового обігу європейських держав у період пізнього Середньовіччя та раннього Нового часу. Ці великі срібні монети почав карбувати король Чехії Вацлав II на рубежі XIII-XIV ст. Завдяки високому вмісту срібла, що вигідно вирізняло *grossi pragenses* від сучасних їм білонних денаріїв, вони швидко наповнили ринки сусідніх держав, перетворившись на популярний у всьому регіоні Центрально-Східної Європи міжнародний платіжний засіб.

Протягом XIV – першої половини XVI ст. празький гріш відігравав відчутну роль у грошовому обігу українських земель, що тоді перебували у складі Королівств Польщі та Угорщини, Великого князівства Литовського та Молдавського князівства. Свідченням цьому є досить часті знахідки скарбів із празькими грошами та окремих монет, що дотепер трапляються на території України¹.

Саме популярність і розповсюдженість празького гроша стали чинниками, що зумовили досить активне вивчення нумізматами цього феномену грошового ринку Центральної та Східної Європи XIV-XVI ст. Цілком зрозуміла першість чеських дослідників у цій тематиці доповнюється активними студіями нумізматів з держав, чії території у минулому склали ареал обігу «вічної монети». Переважно це дослідники з Польщі, Литви, Білорусі, Росії та України, яких передусім цікавили та продовжують цікавити питання надходження та інтенсивності притоку монети на ринки своїх країн і територій у XIV-XVI ст., реальної участі *grossi pragenses* у тамтешньому грошово-монетному обігу. Натомість їхні колеги із батьківщини празького гроша зосереджуються на дослідженнях історії запровадження та організації карбування цієї монети, еволюції монетної стопи празького гроша упродовж всього тривалого періоду емісії. Зауважене вище дає підстави авторам в окреслених нумізматичних дослідженнях виокремити дві проблемні ніші. Перша з них охоплює наратив, що склався навколо вивчення власне нумізматичного феномену *grossi pragenses*. Друга окреслена працями нумізматів, які досліджують участь «вічної монети» в грошовому обігу різних європейських держав і територій, зокрема й українських земель, упродовж тривалого періоду від початку XIV до середини XVI ст.

Метою статті є комплексний аналіз становлення, розвитку та актуального стану досліджень чеської нумізматики XIX – початку XXI ст. з проблеми карбування празького гроша, його проникнення та використання як платіжного засобу в країнах Центральної та Східної Європи в період пізнього Середньовіччя та раннього Нового часу. Автори спробували комплексно проаналізувати та узагальнити цей історіографічний доробок, сформулювати й обґрунтувати періодизацію історіографічного процесу в окресленому контексті, визначити його характерні риси та особливості.

¹ Козубовський 2010: 60-69; Козубовський 2012-а: 75-82; Козубовський 2012-б: 39-51; Орлик 2017: 37-74; Хромов 2019: 53-66.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед перших публікацій з нашої теми, які належать чеським нумізматам, згадаємо брошуру К. Чермака (*K. Čermák*) «Про чеські гроші до 1526 року». Видана у 1882 р. власним коштом автора та накладом видавництва Отта в Празі, ця невеличка книжечка репрезентувала одну з перших спроб нумізматичного дослідження з історії карбування празького гроша. Її автор, спираючись на хронологію правління чеських королів, які карбували ці монети, окреслив основні монетні типи празьких грошів¹.

Проте напевно першою великою працею спеціально присвяченою празьким грошам та їхнім фракціям, що карбувалися на монетних дворах у Празі та Кутній Горі стала, видана у Празі в 1894 р. накладом Чеської академії науки, словесності та мистецтва імені імператора Франца Йосипа, книга Й. Смоліка (*Josef Smolík*). Видання складається з п'яти частин (А-Е). У першій (А) автор описує монети подає систематизовані відомості про метрологічні показники, деталі зображення та легенди празьких грошів, класифікуючи їх основні типи за монетними сеньйорами починаючи з Вацлава II (1278-1305) та закінчуючи Фердинандом I (1526-1562). Друга частина (В) присвячена мінцмейстерам та управителям монетного двору в Кутній Горі. У третій (С) йдеться про монетну стопу карбованих монет («Сору а hřivnu»). Розповсюдження празького гроша в інших країнах Європи автор аналізує в розділі D («Pražské groše v cizích zemích»). У розділі «Kontramarkované pražské groše» Й. Смолік систематизував відомості про 72 відомі на той час надкарбування на цих монетах. Книга супроводжувалась ілюстраціями основних типів монет (таблиці I-IV) і надкарбувань празьких грошів (таблиця V)². Праця Й. Смоліка десятиліттями зберігала популярність серед нумізматичної спільноти та навіть у другій половині ХХ ст. не втратила своєї актуальності. У 1971 р. Чеське нумізматичне товариство у Празі здійснило фототипне перевидання цієї класичної праці³.

Проте повернемося до початку ХХ ст. Новий етап чеської нумізматики, зокрема й дослідження празького гроша, розпочався зі здобуттям незалежності Чехословацької республіки. У 1927 р. Чеське нумізматичне товариство опублікувало власним накладом брошуру В. Каца (*Viktor Katz*) «Контрамарки на празьких грошах». Дослідник зібрав, систематизував і описав відомі на той час надкарбування на цих монетах, що здійснювалися магістратами німецьких міст⁴. Про емісію празьких грошів йшлося також в іншій узагальнюючій книзі цього автора, що вийшла кількома роками пізніше з нагоди 1000-ліття монетного карбування в Богемії (1929)⁵.

¹ Čermák 1882: 27.

² Smolík 1894: 112.

³ Smolík 1971: 134.

⁴ Katz 1927: 58.

⁵ Katz 1980: 33.

У 1934 р. в «Чеському історичному журналі» (*Český časopis historický*) друкується розлога стаття Густава Скальського (*Gustav Skalský*) про монетну реформу Вацлава II. Стаття стала першим докладним дослідженням грошової реформи цього чеського короля, де автор розглянув передумови підготовки та проведення реформи, стопу карбованих монет, деталі емісійної політики Вацлава II, а також обґрунтовував причини швидкого розповсюдження празьких грошів на ринках сусідніх держав¹. Тоді ж у Чеських Будейовіцах власним коштом видрукував працю, присвячену опису варіантів грошів Владислава II (1471–1516), відомий колекціонер і нумізмат, відставний дивізійний генерал Йіндржих Тейсінгер (*Jindřich Teisinger*)². Його дослідження посідають особливе місце в чеській нумізматиці празького гроша. Вважаючи запропоновану Й. Смоліком методику типізації *grossi pragenses* за формою розділових знаків у легенді недосконалою, нумізмат запропонував класифікувати монетні типи гроша за іконографією корони на аверсі, лева на реверсі, різною формою окремих літер і розділових знаків легенди. Невдовзі після виходу брошури Й. Тейсінгер у «Чехословацькому нумізматичному часописі» (*Numismatický časopis Československý*) публікує доповнення до свого каталогу, пропонуючи нумізматичній спільноті опис придбаних ним для власної колекції та раніше неописаних 7-ми варіантів грошів Владислава II³.

Перервані в роки Другої світової війни нумізматичні дослідження чеських вчених поновлюються лише у 1950-х рр. Важливе місце в чеській історіографії нашої теми посідають праці К. Кастеліна (*Karl Castelin*), який у 1950-х – 1970-х рр. досліджував чеську монету дрібних номіналів догуситського та гуситського періодів (1300–1471)⁴, вивчав хронологію емісії празьких грошів, зокрема й тих що карбувалися в період правління Яна Люксембургського (1310–1346)⁵; описував та аналізував надкарбування на монетах з Кутної Гори⁶. Підсумком двадцятирічної дослідницької праці нумізмата в царині вивчення карбування та обігу празького гроша стала монографія «Grossus Pragensis», друге видання якої побачило світ німецькою мовою у Брауншвейгу (1973)⁷. Саме К. Кастелін, спільно зі своїм колегою І. Панеком (*Ivo Pánek*), підготували до друку перевидання згаданої вище книги Й. Смоліка, склавши примітки та коментарі до оригінального авторського тексту. І. Панеку також належить ґрунтовний аналіз еволюції монетної стопи празьких грошів та їхніх фракцій у період проведення грошової реформи Яна I Люксембургського⁸.

¹ Skalský 1934: 12-32.

² Teisinger 1934-a: 23.

³ Teisinger 1934-b: 25-27.

⁴ Castelin 1953: 292.

⁵ Castelin 1960: 129-167.

⁶ Castelin 1962: 71-94.

⁷ Castelin 1973: 90.

⁸ Pánek 1973: 33-45.

Про розширення горизонту дослідження празького гроша у повоєнний період, уведення в суто нумізматичний дискурс ширшого міждисциплінарного аспекту, свідчать наукові студії Е. Нохейлової-Пратової (*Emanela Nohejlová-Prátová*). Дослідниця вивчала зображення на чеських монетах, медалях і печатках доби Середньовіччя. У 1955 р. у празькому видавництві «Orbis» виходить друком її книга «Краса чеської монети», де вагоме місце посідає історично-мистецтвознавчий аналіз іконографії празьких грошів¹. Схожі мотиви в іконографії найдавніших празьких грошів Вацлава II 1300-1305 рр. і синхронних їм у часі чеських печаток стали темою окремої статті дослідниці (1960). Подібні стилеві паралелі дозволили авторці зробити аргументоване припущення про те, що до авторства монетних штемпелів поряд із італійськими майстрами мали стосунок також і найкращі придворні ювеліри чеського короля².

Майже синхронними названим вище працям є нумізматичні студії С. Веселого (*Stanislav Veselý*). На основі вивчення скарбів празьких грошів, зокрема скарбу з Ярошова над Нежаркою³, цей чеський нумізмат досліджував особливості карбування монети за правління Вацлава IV, емісії грошів з іменем цього короля, що карбувалися вже після його смерті у 1419 р.⁴ Згідно розробленої дослідником хронології карбування празьких грошів Вацлава IV, серед монет цього короля виділяються дві групи: ранні (карбовані у XIV ст.) та пізні, що карбувалися в останні роки правління Вацлава IV. Ознаками останніх є висота літер внутрішньої легенди аверсу (до 4,0 мм), перевернуті літери N і S; на реверсі у лева великі лапи з гострими довгими пазурами, що заходять за обвідне коло. Чеським дослідником і його колегами такі монети датуються періодом після 1407-1408 р.⁵ С. Веселый також вивчав карбування празького гроша за часів Карла IV (1346-1378). В останньому випадку вчений виділив та описав 8 базових варіантів штемпелів грошів цього короля⁶.

Пізній період карбування празького гроша у кінці XV – на початку XVI ст. досліджувала Я. Гаскова (*Jarmila Hásková*). Дослідниця, зокрема, вивчала карбування цієї монети у період 1471-1526 рр., що охоплював час від початку королювання Владислава II до завершення правління Людовіка I⁷. В основу своєї типології дослідниця поклала варіанти штемпелів монет, що відрізнялися формою літер і роздільників, а також помилки, які траплялися в написанні легенд. Цей метод складання типології празьких грошів пізніше застосовували й інші автори для створення типологічних класифікацій монет Карла IV,

¹ Nohejlová-Prátová 1955: 190.

² Nohejlová-Prátová 1960: 95-108.

³ Veselý 1964: 19-46.

⁴ Veselý 1966: 157-161.

⁵ Veselý 1964: 32-33.

⁶ Veselý 1968: 123-138.

⁷ Hásková 1971: 64.

Вацлава IV, Георгія Подебрадського та Людвіка Ягеллонського¹. Результатом багаторічної праці Я. Гаскової стала публікація у 1991 р. суттєво доповненої монографії-каталогу празьких грошів за весь період їх карбування².

Попри незаперечне наукове значення типології Я. Гаскової, чеські колеги закидають її монографії багато неточностей та помилок почасти спричинених недосконалістю технічного обладнання, що використовувалось підчас візуального дослідження та фотофіксації нумізматичного матеріалу. Це особливо стосується грошів Владислава II, якість карбування яких була низькою. Серед основних недоліків типології Я. Гаскової нумізмати називають велику кількість очевидних помилок друку, неповний або ж узагалі помилковий опис деяких деталей зображення монет, а також хронологічну неузгодженість конкретних типів штемпелів. Низька якість ілюстрацій та недосконалий словесний опис варіантів зображення корони та лева, часто вводять в оману читача та не дозволяють вірогідно ідентифікувати нумізматичний матеріал. Поряд із цим, авторка монографії не приділила належної уваги великому спектру використання у варіантах штемпелів різних форм літер, відтак цілий ряд де-факто існуючих типів монет у цій типології так і не було враховано. Виявилось, що серед 2826 примірників грошей, які стали джерелом для типології Я. Гаскової, майже не було зразків для укладання типологічного ряду періоду масового карбування празького гроша, що тривав за правління Владислава II Ягеллонського³. Все ж слід зазначити, що, попри всі свої недоліки, дослідження-каталог Я. Гаскової протягом десятиліть залишається актуальним для численної аудиторії нумізматів і колекціонерів.

Початком 1970-х рр. датуються перші спроби молодого тоді чеського нумізмата В. Пінти (*Václav Pinta*) у вивченні проблематики карбування празького гроша. Зокрема у 1969 р. у фаховому журналі *Numismatické listy* вчений публікує статтю, в якій аналізує варіант штемпеля празького гроша Людовіка I Ягеллонського з помилкою в легенді⁴. Надалі автор зосередився на аналізі питань якості карбування⁵ та хронології емісії празьких грошів Карла IV (1346-1378)⁶.

До теми карбування празького гроша В. Пінта повертається наприкінці 1990-х рр. Досвідчений та авторитетний нумізмат у 1999 р. публікує брошуру «Празькі гроші Карла IV. 1346-1378» (вдруге перевидана у 2005 р.), в якій детально описує та каталогізує усі відомі варіанти цих карбівок⁷. На початку XXI ст. В. Пінта знову зосереджується на вивченні прикладних питань

¹ Pinta 2015; Hána 2003: 189; Cysoňova & Richtera 2015: 114-131; Vaňouch 2016: 13-61.

² Hásková 1991: 282.

³ Černohorský 2021.

⁴ Pinta 1969: 59-60.

⁵ Pinta 1973: 149-151.

⁶ Pinta 1971: 71-80.

⁷ Pinta 1999: 36.

нумізматики празьких грошів, зокрема досліджує їх метрологічні показники¹, описує ще один рідкісний варіант гроша Карла IV², розмірковує над можливостями щодо виявлення варіанта празького гроша з Годоніна³, а також оприлюднює нові дані про один із варіантів гроша Яна Люксембурзького з помилкою в легенді⁴.

Початок новітнього (сучасного) етапу нумізматичних досліджень чеських учених з нашої проблеми припадає на 1990-ті рр. У кінці 1990-х – на початку 2000-х рр. чеська історіографія празького гроша поповнюється працями Іржи Ганна (*Jiří Hána*). У жовтні 1998 р. дослідник публікує свою першу брошуру з історії карбування празьких грошей архаїчного (догуситського) періоду 1300-1385 рр.⁵. Надалі вчений вивчає маловідомі варіанти штемпелів празьких грошів (1999-2002)⁶, а також публікує монографію, присвячену дослідженню монетного карбування Вацлава IV, де пропонує докладний типологічний аналіз празьких грошів цього короля та подає їх упорядкований каталог. Вперше в нумізматичній науці автор розподілив усі празькі гроші Вацлава IV на дві серії: стандартні (серед них 15 типів монет 1378-1419 рр. карбування) та нетипові (8 типів грошів). Карбування останніх нумізмат пов'язує з періодом після смерті короля Вацлава (1420-1423), а місцем карбування визначає два монетні двори гуситів у Празі⁷. У монографії нумізмат вдався до реконструкції типологічного ряду досить погано збережених монет цього короля, що було викликано технологічно недосконалим і низькоякісним карбуванням грошів у цей період. Недоліком видання є не дуже висока якість комп'ютерної обробки ілюстративного матеріалу, що почасти стало наслідком поганої збереженості нумізматичного матеріалу.

Після опублікування цієї монографії І. Ганна не полишив дослідницьких зусиль у царині нумізматики празького гроша. Зокрема, у 2004-2009 рр. вчений, одноосібно та у співавторстві, публікує низку статей, де оприлюднює новий штемпельний варіант найдавнішого типу гроша Карла IV⁸, кілька невідомих варіантів празьких грошів ягеллонського періоду⁹, нові дані про ці ж монети карбування Вацлава IV¹⁰, власні міркування щодо типології та хронології празького гроша Яна Люксембурзького¹¹, результати аналізу паралелей в композиції штемпелів типових серій монет Яна Люксембурзького та Карла IV¹²,

¹ Pinta 2000: 142-148.

² Pinta 2002: 105-106.

³ Pinta 2005: 79-82.

⁴ Pinta 2008: 117-119.

⁵ Hána 1998: 55.

⁶ Hána 1999-a: 1-8; Hána 1999-b: 174-175; Hána 1999-c: 28-30; Hána 2002: 51-52.

⁷ Hána 2003: 189.

⁸ Hána 2004: 241-244.

⁹ Hána 2006: 191-195.

¹⁰ Hána & Korený & Militký 2006: 256-266.

¹¹ Hána 2007: 107-114.

¹² Hána 2009: 38-40.

а також публікує дані про нещодавно виявлені скарби празьких грошів Карла IV та Вацлава IV¹.

Систематизації та опису технологічних і типологічних особливостей численних різновидів празьких грошей їх останнього емітента – Фердинанда I (1526-1562), присвятив свою монографію-каталог І. Хвойка (*Jiří Chvojka*). Книгу було видано накладом празької філії Чеського нумізматичного товариства у 1997 р.². Дослідниця з Музею Східної Чехії в Градец Кралове Д. Ворлова (*D. Vorlová*) у 2002 р. опублікувала книгу про знайдений у цьому місті великий скарб празьких грошів³.

В останні роки проблематику карбування празького гроша активно студіюють чеські історики-нумізмати Л. Ріхтера (*Lukáš Richtera*), Я. Цихларж (*Jan Cihlár*), М. Змрзли (*Martin Zmrzlý*), Т. Єрабек (*Tomáš Jeřábek*), М. Мазік (*Michal Mazík*), Л. Циценова (*Lenka Cycoňová*), Л. Кучера (*Lukáš Kučera*) Х. Паткова (*Hana Pátková*), М. Ваноуш (*Miloš Vaňouch*), О. Черногорський (*Ondřej Černohorský*). У колі їхніх наукових інтересів – проблеми фальшування цих монет⁴, хронологія карбування та рідкісні варіанти штемпелів⁵, типологія варіантів штемпелів гроша часів правління Вацлава II (IV)⁶. Активно публікуються нові нумізматичні джерела з теми, зокрема скарби з празькими грошами виявлені в Чехії, Моравії та Словаччині⁷.

Висновки. Аналіз процесу становлення, еволюції та сучасного стану досліджень чеської нумізматики з проблеми карбування та обігу празького гроша XIV-XVI ст. дозволяє стверджувати, що у своєму розвитку ці студії пройшли тривалий шлях від часу свого становлення у другій половині XIX ст., до новітнього періоду осягнення проблеми на початку XXI ст. Детальний розгляд окресленого темою статті історіографічного доробку робить можливим виділення трьох послідовних етапів нумізматичних досліджень. *Перший етап* чеської історіографії проблеми охоплює 80-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст. Розпочавшись зі спорадичних спроб опису та реєстрації відомих типів празьких грошів, що карбувалися чеськими королями починаючи з Вацлава II (1278-1305) та закінчуючи Фердинандом I (1526-1562), на початку XX ст. ці дослідження переростають у цілеспрямовану наукову каталогізацію, вивчення легенд і контрамарок. Розпочинаються спеціальні дослідження передумов підготовки та проведення грошової реформи Вацлава II, стопи карбованих ним монет,

¹ Hána & Militký & Vařeka 2013: 77-93.

² Chvojka 1997: 175.

³ Vorlová 2002: 199.

⁴ Richtera & Cihlár & Mazík 2015: 159-164.

⁵ Cihlár & Richtera & Zmrzlý & Jeřábek 2013: 107-126; Cycoňová & Richtera 2015: 114-131; Cycoňová 2012-a; Cycoňová 2012-b: 37-40; Cycoňová 2014: 77-78; Richtera & Cihlár 2013: 89-97; Richtera & Cihlár 2016: 62-68; Richtera & Cihlár & Zmrzlý 2014: 29-40.

⁶ Černohorský 2021.

⁷ Kučera & Cycoňová 2013: 171-177; Černohorský & Havrlant & Richtera 2017: 136-142; Černohorský & Prostináková 2017: 298-304; Pátková & Jenč & Peša. 2017: 118-121; Pátková & Jenč & Peša 2017: 121-123; Richtera & Kulhánek 2017: 308-312.

особливостей емісійної політики цього монарха. Тоді ж було започатковано опис штемпельних варіантів грошів Владислава II (1471-1516). Другий етап нумізматичних досліджень з нашої теми охопив 1950-ті – початок 1990-х рр. У цей час не лише розширюється проблематика студій з історії карбування та обігу празьких грошів, але й відбуваються якісні зрушення в методиці нумізматичних досліджень. Досліджуються штемпельні різновиди та хронологія емісії празьких грошів, зокрема й тих, що карбувалися в періоди правління Яна Люксембургського, Вацлава IV та Карла IV (I), Владислава II, Людовіка I. Вчені описували та аналізували контрамарки (надкарбування) на монетах, звернули увагу на історично-мистецтвознавчий аналіз іконографії празьких грошів; вивчали питання якості монетного карбування. Проте технічна недосконалість тогочасного обладнання для візуального обстеження та макрофотофіксації нумізматичного матеріалу нерідко ставала причиною неповноти або неточності даних.

Третій, сучасний етап розвитку чеських нумізматичних студій з історії карбування та обігу празького гроша розпочався в першій половині 1990-х рр. Від попередніх він відрізняється насамперед інтенсивним поповненням бази нумізматичних джерел з теми новими знахідками скарбів празьких грошей. З іншого боку, дослідження монетного карбування та обігу празького гроша з суто історичних чи нумізматичних переростають у міждисциплінарні. Все частіше нумізмати, з метою пошуку або підтвердження даних, використовують не тільки актуальні методи нумізматики (методика штемпельного й порівняльного аналізу, топографуванням скарбів і окремих монетних знахідок, виділення періодів грошового обігу, методики аналізу складу монетних скарбів), комплексні методики спеціальних історичних дисциплін, але й сучасні неруйнівні методики природничих наук (фізико-хімічний аналіз монетного металу, спектральні дослідження тощо). Цьому сприяє технічна досконалість сучасних приладів, що використовуються вченими для візуального обстеження та макрозйомки монет. Для сучасного етапу досліджень чеських нумізматів у царині окресленої проблеми є характерним поєднання дослідницьких зусиль у вивченні низки теоретичних і прикладних питань карбування та обігу празького гроша. Зокрема, активно публікуються дані про нещодавно виявлені скарби празьких грошів, вивчаються питання історії їх карбування в архаїчний період емісії (1300-1385 рр.), досліджуються маловідомі та невідомі раніше варіанти штемпельів цих монет. На новій джерельній базі описуються технологічні й типологічні особливості численних різновидів празьких грошів карбування Вацлава IV (1378-1419) та Фердинанда I (1526-1562), монети докладно впорядковуються за типами та каталогізуються. Окремим напрямком нумізматичних досліджень стала проблематика фальшування празьких грошів.

Сучасний стан студій чеської нумізматики з проблематики *grossi pragenses*, очевидно, наближає вчених до осягнення феномену цієї монети як

міжнародного платіжного засобу, усвідомлення її реальної ролі та місця на грошових ринках країн Центральної та Східної Європи XIV-XVI ст. Дослідження наших чеських колег активно тривають, а їхні результати та висновки вочевидь потребують куди детальнішого аналізу, який, сподіваємось, ще попереду.

References

- Castelin, K. (1953). *Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300-1471* [Czech coins of the pre-Hussite and Hussite period 1300-1471]. Praha: Nakladatelství československé akademie věd. [in Czech].
- Castelin, K. (1960). *O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského* [On the chronology of the Prague groschen of John of Luxembourg]. Numismatický sborník, 6, 129-167. [in Czech].
- Castelin, K. (1962). *Kontramarky pražských grošů* [Locksmiths of Prague groschen]. Numismatické listy, 3-4, 71-94. [in Czech].
- Castelin, K. (1973). *Grossus Pragensis. Der Prager Groschen und seine Teilstücke, 1300-1547* [Grossus Pragensis. The Prague Groschen and its faction 1300-1547]. Verlag Klinkhardt & Biermann. Braunschweig. [in German].
- Chvojka, J. (1997). *Pražské groše Ferdinanda I* [Prague groschen of Ferdinand I]. Praha: Česká numismatická společnost. Pobočka Praha. [in Czech].
- Cycoňová, L., & Richtera, L. (2015). *Nové typologické řazení pražských grošů Jiřího z Poděbrad (1458-1471)* [New typological classification of Prague groschen by Jiří z Poděbrad (1458-1471)]. Numismatické listy, 70 (3-4), 114-131. [in Czech].
- Cycoňová, L. (2012). *Nepopsaná varianta pražského groše Karla IV* [An undescribed variant of the Prague groschen of Charles IV]. Denarius: numizmatický časopis, 2, 36. [in Czech].
- Cycoňová, L. (2012). *Nepopsané varianty atypických pražských grošů Václava IV* [Undescribed variants of atypical Prague groschen of Wenceslas IV]. Denarius: numizmatický časopis, 2, 37-40. [in Czech].
- Cycoňová, L. (2014). *Pražské groše Vladislava II., 3 varianty typu Hásková XXIII* [Prague groschen of Vladislav II., 3 variants of the type Hásková XXIII]. Denarius: numizmatický časopis, 4, 77-78. [in Czech].
- Cihlář, J., Richtera, L., Zmrzlý, M., & Jeřábek, T. (2013). *Dobové paděky pražských grošů Václava II* [Contemporaneous counterfeits of Prague groschen of Wenceslas II]. Folia Numismatica, 27-1, 107-126. [in Czech].
- Čermák, K. (1882). *O českých penězích do roku 1526* [About Czech money until 1526]. Tiskem J. Otty v Praze, nákladem vlastním. Čáslav. [in Czech].
- Černohorský, O., Havrlant, J., & Richtera, L. (2017). *Nález pražského groše Vladislava II. Jagellonského na k. ú. Markvarec u Hřivic (okr. Louny)* [Finding of the Prague groschen of Vladislav II. Jagiello from surroundings of

- Markvarec u Hřivic (Louny district)]. Numismatický sborník, 31-1, 136-142. [in Czech].
- Černohorský, O., & Prostináková, L. (2017). *Depot pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského z Fojtovic (okr. Teplice)* [Depot of Prague groschen of Wenceslaus II. and John of Luxembourg from Fojtovice (Teplice district)]. Numismatický sborník, 31-2, 298-304. [in Czech].
- Černohorský, O. (2021). Typologie pražských grošů Vladislava II. Jagellonského. Česká numismatická společnost. Pobočka Pražke groše. Retrieved from <https://cnspg.cz/index.php?section=19&articleID=125&action=showFull> (17.01.2021) [in Czech].
- Hásková, J. (1971). *Pražské groše z let 1471-1526 Vladislav II – Ludvík I* [Prague groschen from 1471-1526 Vladislav II - Louis I]. Hradec Králové: ČNS pobočka Hradec Králové. [in Czech].
- Hásková, J. (1991). *České, moravské a slezské mince 10. – 20. Století – Pražské groše 1300-1526* [Czech, Moravian and Silesian coins of the 10th - 20th Century – Prague groschen 1300-1526]. Národní muzeum – Chaurova sbírka. Sv. III Pražské groše (1300-1526). Praha: Národní muzeum v Praze: Česká numismatická společnost [in Czech].
- Hána, J. (1999). *Rubní značky pražských grošů a zajímavá varianta pražského groše Václava IV* [Reverse marks of Prague groschen and an interesting variant of the Prague groschen of Wenceslaus IV]. Numismatické listy, LIV, 1-8. [in Czech].
- Hána, J. (2002). *Pražské groše a jejich rubní značky* [Prague groschen and their reverse mark]. Merkur Revue, 5, 28-30. [in Czech].
- Hána, J. (2002). *Pražský groš s dvojitou rubní značkou* [Prague groschen with a double reverse mark]. Numismatické listy, LVII, 51-52. [in Czech].
- Hána, J. (1999). *K otázce rubních značek pražských grošů a přísečnické mincovny (diskusní poznámka)* [On the issue of the reverse marks of the Prague groschen and the Mint of Přísečnice (discussion remark)]. Numismatické listy, LIV, 174-175. [in Czech].
- Hána, J. (2003). *Pražské groše Václava IV. z let 1378-1419.* [Prague groschen of Wenceslaus IV. 1378-1419]. Plzeň: Vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše v Klatovech. [in Czech].
- Hána, J. (2004). *Další exemplář nejstaršího typu pražského groše Karla IV* [Another specimen of the oldest type of Prague groschen of Charles IV]. Sběratelské zprávy, 108, 241-244. [in Czech].
- Hána, J. (2006). *Několik neznámých variant pražských grošů jagellonského období* [Several unknown variants of the Prague groschen of the Jagiellonian period]. Numismatický sborník, 21, 191-195. [in Czech].
- Hána, J., Korený, R., & Militký, J. (2006). *Depot pražských grošů Václava IV. z Mašova (okr. Příbram)* [Depot of Prague groschen of Wenceslaus IV. from Mašov (district Příbram)]. Numismatický sborník, 21, 256-266. [in Czech].

- Hána, J. (2007). Úvahy o typologii a chronologii pražských grošů Jana Lucemburského [Considerations on the typology and chronology of the Prague groschen of John of Luxembourg]. Numismatický sborník, 22, 107-114. [in Czech].
- Hána, J. (2009). *O paralelnosti typových řad pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV* [On the parallels of the typological series of Prague money of John of Luxembourg and Charles IV]. Mince a bankovky, 1, 38-40. [in Czech].
- Hána, J., Militký, J., & Vařeka, P. (2013). *Poklad pražských grošů Karla IV a Václava IV* [The treasure of the Prague groschen of Charles IV and Wenceslas IV]. Numismatický sborník, 37-1, 77-93. [in Czech].
- Katz, V. (1980). *A Thousand Years of Bohemian Official Coinage (929-1929)*. 2nd Ed. (reprint 1929). Sunford J. Durst numismatic publications. New-York. [in English].
- Katz, V. (1927). *Kontramarky na pražských groších* [Locksmiths on Prague groschen]. Praha: Nákladem Numismatické společnosti československé. [in Czech].
- Kučera, L., Cycoňová, L. (2013). *Hromadný nález 63 pražských grošů se dvěma neobvyklými kusy* [Mass finding of 63 Prague groschen with two unusual specimens]. Folia numismatica: supplementum ad Acta Musei Moraviae, 27-1, 171-177.
- Kozubovs'kyy, H. (2010). *Praz'ki hroshi XIV-XV st. z arkheolohichnykh pam'yatok Ukrayiny* [The Prague Groschen from the archeological sites of Ukraine]. Arkheolohiya [Archeology], 4, 60-69. [in Ukrainian].
- Kozubovs'kyy, H. (2012). *Dani numizmatyky pro torhovel'ni shlyakhy v Ukrayini v seredyni XIV st.* [The numismatic evidence for trade routes in Ukraine in the middle of the 14th c.]. Arkheolohiya [Archeology], 3, 75-82. [in Ukrainian].
- Kozubovs'kyy, H. (2012). *Pro shlyakhy nadkhodzhennya praz'kykh hroshiv do Skhidnoyi Yevropy (XIV-XV cm.)* [On the ways of receipt of Prague Groschen in Eastern Europe (XIV-XV centuries.)]. Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal [Ukrainian Historical Journal], 5, 39-51. [in Ukrainian].
- Khromov, K. (2019). *Blukayuchy shlyakhamy «ViaTatarica» (problemy vyznachennya torhovykh shlyakhiv dzhuchyds'koyi doby na terenakh suchasnoyi Ukrayiny)* [Wandering along the roads «Via Tatarica» (Problems of identifying the trade routes of the Juchid era in the territory of modern Ukraine)]. Ukrayins'kyy numizmatychnyy shchorichnyk [The Ukrainian Numismatic Annual], 3, 53-66. [in Ukrainian].
- Nohejlová-Prátová, E. (1955). *Krásy české mince* [The beauty of the Czech coin]. Praha: Orbis. [in Czech].
- Nohejlová-Prátová, E. (1960). *Pražské groše Václava II. (1300-1305) a české pečete* [Prague groschen of Wenceslaus II. (1300-1305) and Czech seals]. Český časopis historický, 1(7), 95-108. [in Czech].

- Orlyk, V. (2017). *Topohrafiya znakhidok v Ukrayini monet derzhavy Tevtons'koho ordenu v Prussiyi ta yiyi Livons'koho viddilennya (zvedeni vidomosti po oblastyakh)* [The Topography of Findings of Coins of the State of the Teutonic Order in Prussia and its Livonian Branch in Ukraine (summarized information by regions)]. *Ukrayins'kyu numizmatychnyy shchorichnyk* [The Ukrainian Numismatic Annual], 1, 37-74. [in Ukrainian].
- Pánek, I. (1973). *Stopa mincovní reformy Jana Lucemburského* [Trace of the Mint Reform of John of Luxembourg]. *Numismatické listy*, 28, 33-45. [in Czech].
- Pátková, H., Jenč, P., & Peša, V. (2017). *Depot pražských grošů Jana Lucemburského z Krompachu (okr. Česká Lípa)* [Depot of Prague groschen of John of Luxembourg from Krompach (Česká Lípa district)]. *Numismatický sborník*, 31-1, 118-121. [in Czech].
- Pátková, H., Jenč, P., & Peša, V. (2017). *Depot pražských grošů Václava IV z Kravař (okr. Česká Lípa)* [Depot of Prague groschen of Wenceslaus IV of Kravař (district of Česká Lípa)]. *Numismatický sborník*, 31-1, 121-123. [in Czech].
- Pinta, V. (1969). *Pražský groš Ludvíka Jagelonského s chybným opisem* [Ludwik Jagiełło's Prague groschen with an incorrect legend]. *Numismatické listy*, 24/2, 59-60. [in Czech].
- Pinta, V. (1973). *K jakosti pražských grošů Karla IV* [On the quality of Prague groschen of Charles IV]. *Numismatické listy*, 28/5-6, 149-151. [in Czech].
- Pinta, V. (1971). *Studie o chronologii pražských grošů Karla IV z let 1346-1378* [A study of the chronology of the Prague groschen of Charles IV 1346-1378]. *Numismatické listy*, 28, 71-80. [in Czech].
- Pinta, V. (1999). *Pražské groše Karla IV. 1346-1378* [Prague groschen of Charles IV. 1346-1378]. *Česká Numismatická společnost. Chomutov* [in Czech].
- Pinta, V. (2002). *Vzácná varianta pražského groše Karla IV* [A rare variant of the Prague groschen of Charles IV]. *Numismatické listy*, LVII(4), 105-106. [in Czech].
- Pinta, V. (2005). *Ještě k nálezu pražských grošů z Hodonína* [Still to find the Prague groschen from Hodonín]. *Numismatické listy*, LX(3), 79-82. [in Czech].
- Pinta, V. (2008). *Pražský groš Jana Lucemburského s chybným opisem* [The Prague groschen of John of Luxembourg with an incorrect legend]. *Numismatické listy*, LXIII, 117-119. [in Czech].
- Pinta, V. (2015). *Typologie a chronologie pražských grošů Karla IV. (1346-1378)* [Typology and chronology of Prague groschen of Charles IV. (1346-1378)]. *Praha: Aurea Numismatika*. [in Czech].
- Pinta, V., & Kovanic, P. (2000). *Příspěvek k metrologii pražských grošů* [Contribution to the metrology of Prague groschen]. *Numismatické listy*, LV(5-6), 142-148. [in Czech].

- Richter, L., Cíhlář, J., & Mazík, M. (2015). Zlomek dobového falza pražského groše Václava II [A fragment of the contemporaneous counterfeit of the Prague groschen by Wenceslaus II]. *Folia Numismatica*, 29-1, 159-164. [in Czech].
- Richter, L., Cíhlář, J. (2013). *Dvě zajímavé opisové varianty pražských grošů Jana Lucemburského* [Two interesting circumscription variants of the Prague groschen of John of Luxembourg]. *Folia Numismatica*, 27-1, 89-97. [in Czech].
- Richter, L., & Cíhlář, J. (2016) *O chybných opisech na pražských groších Vladislava II. Jagellonského s chyborážbou GRATA* [About erroneous legend on the Prague groschen of Vladislav II. Jagiello with the GRATA error]. *Numismatický sborník*, 30-1, 62-68. [in Czech].
- Richter, L., Cíhlář, J., & Zmrzlý, M. (2014). *Dve neoficiální grošové ražby se jménem Karla IV* [Two unofficial groschen mintage with the name of Charles IV]. *Numismatické listy*, 69, 29-40. [in Czech].
- Richter, L., & Kulhánek, J. (2017). *Nález pražského groše Ludvíka Jagellonského u Volyně (okr. Strakonice)* [Finding of the Prague groschen of Ludvicus Jagellon near Volyně (district of Strakonice)]. *Numismatický sborník*, 31-2, 308-312. [in Czech].
- Smolík, J. (1894). *Pražské groše a jejich díly: 1300-1547* [Prague groschen and their fractions: 1300-1547]. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. [in Czech].
- Smolík, J. (1971). *Pražské groše a jejich díly (1300-1547)*. 2. vyd. (reprint, doplnili Karel Castelin a Ivo Pánek) [Prague groschen and their factions: 1300-1547. 2nd ed. (Reprint, complemented by Karel Castelin and Ivo Pánek)]. Praha: ČNS. [in Czech].
- Skalský, G. (1934). *Mincovní reforma Václava II* [Mint reform of Wenceslaus II]. *Český časopis historický*, XL, 12-32. [in Czech].
- Teisinger, J. (1934). *Variety pražského groše krále Vladislava II. 1471-1516* [Variants of the Prague groschen of King Vladislav II. 1471-1516]. České Budějovice, nákladem vlastním. [in Czech].
- Teisinger, J. (1934). *Dodatek I. k soupisu variant pražského groše krále Vladislava II. (1471-1516)* [Appendix I to the list of variants of the Prague groschen by King Vladislav II (1471-1516)]. *Numismatický časopis Československý*, 10, 25-27. [in Czech].
- Vaňouch M. (2016). *Pražské groše se jménem Ludvíka I. Typologický rozbor* [Prague groschen with the name of Louis I. Typological analysis] *Numismatické listy*, 71, 13-61. [in Czech].
- Veselý, S. (1964). *Nález v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii grošů Václava IV)* [Find in Jarošov nad Nežárkou (on the chronology of Wenceslaus IV's groschen)]. *Numismatický sborník*, 8, 19-46. [in Czech].

- Veselý, S. (1966). *K otázce ražby grašů Václava IV. po roce 1419* [On the question of the minting of groschen by Wenceslaus IV after 1419]. Numismatické listy, 21(3-4), 157-161.
- Veselý, S. (1968). Pražské groše Karla IV [Prague groschen of Charles IV]. Numismatický sborník, 10, 123-138.
- Vorlová, D. (2002). *Hromadný nález pražských grošů z Hradce Králové* [A hoard of Prague groschen from Hradec Králové]. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové. [in Czech].